

ДО ЧЛЕНОВЕТЕ НА НАУЧНОТО ЖУРИ,
ОПРЕДЕЛЕНО СЪС ЗАПОВЕД № РД-38-155/19.03.2021 г.
НА РЕКТОРА НА СУ „Св. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”

С Т А Н О В И Щ Е

от доц. д-р Ангел Йорданов Шопов, от Юридическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, външен член на научно жури (НЖ) по защита на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, назначено със Заповед № РД-38-155/19.03.2021 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, докторска програма „Гражданско и семейно право“

Автор: ИРИНА ВЕСЕЛИНОВА БОГДАНОВА

Тема: Искът по чл. 59 ЗЗД

Научен ръководител: Иван Русчев Русчев, проф. д-р

1. Кратка информация за процедурата и докторанта

Със Заповед № РД-38-155/19.03.2021 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ съм определен за външен член на научно жури по процедура за защитата на дисертационния труд на докт. И. Богданова за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ на тема „Искът по чл. 59 ЗЗД“.

Авторът на дисертационния труд г-жа И. Богданова е родена през 1988 г. Завършила е последователно Английска гимназия и ОКС „магистър по право“ в ЮФ на СУ през 2012 г., при среден успех от следването отличен (5,78). Владее английски, френски и гръцки език. Като студент и докторант участва в прояви и проекти, насочени в областта на цивилистиката. Лауреат на наградата „проф. Витали Таджер“. Може да се каже, че още като студент докт. Богданова демонстрира траен интерес в тази област на научното познание, който с времето се задълбочава. След завършването на ЮФ докт. Богданова получава и практически опит.

Зачислена на 15.02.15 г. на редовна докторантура, впоследствие - трансформирана в задочна, поради заемане на асистентска длъжност в ЮФ на СУ. Отчислена на 15.03.18 г. с право на защита, със съответните заповеди на Ректора на СУ. По време на докторантурата е издържала докторантските изпити по Гражданско право - обща част, Облигационно право и английски език със среден успех отличен (5,83).

Докт. Богданова води семинарни занятия по две задължителни дисциплини - Гражданско право - обща част и Облигационно право в ЮФ на СУ.

Приложими по процедурата са редакциите на Закона за развитие на академичния състав на РБ (ЗРАСРБ), Правилника за приложението му (ППЗРАСРБ), които са в сила преди измененията на ЗРАСРБ от ДВ бр. 30 от 3 април 2018 г., както и отмененият понастоящем Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ (ПУРП).

Обсъждането на дисертационния труд на КС на КГПН в ЮФ на СУ се е състояло през м. март 2021 г., в резултат на което КС взема положително решение за откриване на процедура по публична защита. Представен е автореферат и списък на публикациите по темата на дисертацията (12 на брой). Предоставени на НЖ са документите по чл. 67, ал. 1 и 3 ПУРП, включващи положителна оценка на научния ръководител и документите по ал. 3.

2. Обща характеристика на дисертационния труд

2.1. Актуалност и значимост

От една страна, дисертационният труд изследва важен и широко приложим правен институт, далеч надхвърлящ значението на един правен отрасъл. Тук трябва да се има предвид, че отрасълът (облигационното право) е и един от най-обширните. Умело в изследването са засегнати аспекти както на теорията на правото, така и на повечето други правни отрасли (правото на ЕС, данъчното, финансовото право и разбира се - другите отрасли на частното право). Много широко е практическото приложение на изследвания институт.

Актуалността на труда се потвърждава от факта, че той е първото самостоятелно монографично изследване върху вземанията за неоснователно обогатяване за чужда сметка (ВНО), предвидени съгласно уредбата на действащия ЗЗД в неговия чл. 59. Трудът се появява повече от 40 години след издаването на монографно изследване, посветено общо на неоснователното обогатяване (НО), както и няколко години след издаването на студия по въпросите на чл. 59 ЗЗД, без да имам предвид отделни други по-кратки научни съчинения.

2.2. Структура и методи на изследване

Дисертационният труд е разработен в съответствие с изискванията на чл. 6 ЗРАСРБ, чл. 27 от ППЗРАСРБ и чл. 67 ПУРП. Състои се от заглавна страница; съдържание; увод, изложение (четири глави, разделени на параграфи), заключение и списък на използваната литература, като е приложена и изискваната от закона декларация за оригиналност.

Дисертацията е във впечатляващия обем от 414 страници (без списъка на ползваната литература), с внушителния брой от 1427 бележки под линия. Използваната литература обхваща *повече от 219* заглавия на научни съчинения на кирилица и на латиница. Установявам, че са ползвани и съчинения, които не фигурират в списъка с литература. Този пропуск е обясним, с оглед на огромния обем на цитирания научен апарат, от една страна, както и на обхвата на поставената научна задача, от друга.

В изследването си докт. Богданова борави с множество научни методи. Наред с класическите методи на научното изследване (на анализа, на синтеза и др), докт. Богданова широко използва историческия и сравнителноправния метод. Умело и широко използван е методът на критичния анализ. Доста е застъпен сравнителният метод, и то - на различни нива в правните системи. Сравняват се както текстовете на обективното право (далеч не само на законите-моделите на основните национални системи на гражданското право!), на *soft law* и идеите от доктрината, така и различните решения, формулирани от съдебната практика на различни държави. Последното е толкова широко използвано, че може да се признае още едно достойнство на дисертацията: оригиналният иновативен метод на изследване, който назовавам сравнителна юриспруденция. Трудът съдържа убедителни аргументи, резултат от този метод.

2.3. Съдържание (едър план)

Уводът обстойно очертава предмета и задачите на изследването. В първа глава докт. Богданова си е поставила за задача да проследи развитието на идеята за общ ФС на неоснователното обогатяване и на правилото за субсидиарността. Обширно и задълбочено са анализирани идеите на римските юристи, глосаторите и другите теоретици, творили до и след създаването на законите – модели на гражданското право (ФГК, ГГК, ИГК и др.). Сериозно преимущество на изследването е проследяване на развитието на идеите за института на ВНО в неговата динамика, до днешни дни. Интересни са изводите за (на пръв поглед различните) подходи на ФГК и ГГК, но и сериозната близост между тях. Може да се подкрепи изводът на автора, че идеята за създаване на обща претенция за неоснователно обогатяване постепенно придобива особена популярност, но е и силно дискуссионна.

Втората глава е посветена на историческото развитие, сравнителноправните идеи и съвременните разбирания за субсидиарността като елемент от ФС на ВНО. Разисква се съдържанието на правилото на чл. 59, ал. 2 ЗЗД, неговите нива на действие, материални и процесуални измерения. Може да се подкрепят изводите (примерно

посочвам), че за ВНО във всеки конкретен случай следва да се преценяват какви са функциите на другата претенция (дали последната отстранява НО); че субсидиарността блокира алтернативността; че наличието на друг иск не се установява служебно; по процесуалните аспекти на ВНО; за несправедливите резултати от приложението на чл. 59, ал. 2 ЗЗД и др.

Глава трета разглежда другите елементи от ФС на ВНО (освен липсата на друг иск за защита, анализирана в гл. 2) - обогатяване на едно лице за сметка на друго; обедняване на това друго лице, свързано с обогатяването; връзка между обедняването и обогатяването; липса на основание за обогатяването. Много добро впечатление прави разликата, очертана между уредбите и подходите към НО на германския и на романския правен кръг, аргументирано чрез учението за каузата на договорите/задълженията. Убеждава и анализът, посветен на разликата между вредите, претърпени от деликт, и обезщетението за НО, от друга страна; също и препратките към учението за наказателното обезщетение във връзка с анализа на чл. 94 ЗАПСП и на новия Закон за защитата на търговска тайна, чието приемане е в изпълнение на директива на ЕС; изследването дали откриването на нови физически свойства на вещта представлява обогатяване; критериите за обогатяване (обективно и субективно); отражението на НО на заповедите по Закона за защита от домашно насилие; НО и данъчното облагане; НО и сдруженията за напояване и др.

В глава четвърта се изследва вземането за имуществено уравнение по чл. 59 ЗЗД – неговата стойност, страни, давност и други аспекти (например значението на риска и вината на обеднилия се за ВНО). Обстойно и убедително се дават отговори на множество трудни и противоречиво разрешавани от практиката въпроси. Бих казал, че тази част на труда има сериозно значение именно за практиката, без това да значи, че е малка неговата теоретична стойност и че другите части на дисертационния труд имат малко практическо значение.

Заключението обобщава резултатите от проведеното изследване.

Авторефератът отразява адекватно съдържанието на дисертационния труд, като предоставя и другата обичайно изисквана информация относно процедурата по защитата.

2.4. Обща оценка на изложението и качествата на дисертанта

Дисертацията съдържа задълбочен и многопластов анализ на разглеждания правен проблем. Както вече споменах – институтът е ключов за частното право, но анализът, предложен от докт. Богданова изобщо не спира до границите на частното

право, а с вещина и смелост ни представя неговите публичноправни и наднационални (европейскоправни) аспекти.

Докт. Богданова има научната смелост да оспорва отдавна наложени тези и отстоява мотивирано своето виждане по множество въпроси от темата на дисертационния труд. Същевременно, тя води научната дискусия обективно, представя с научна точност другите тези, като логично и подробно аргументира своите.

Предлаганият на вниманието на НЖ труд има стойността на завършено оригинално правно изследване. Той показва, че неговият автор притежава задълбочени теоретични знания в областта на правото, както и доказва убедително способността на докт. Богданова за самостоятелни научни изследвания.

3. Научни и научно-приложни приноси

С риск да повтора нещо от посоченото до момента, по-важните приноси са:

- дисертацията е първият монографичен труд по ВНО според действащата правна уредба;
- историческите и сравнителноправните аспекти на института са много задълбочено анализирани;
- чуждестранната доктрина, законодателство и практика уместно се съпоставят/сочат редом с българските на съответното систематично място;
- аргументира се понятието за субсидиарност по чл. 59, ал. 2 ЗЗД;
- подробно се изследват процесуалните аспекти на субсидиарността;
- доразвива се виждането за генетичната връзка между обогатяване и обедняване, както и за обогатяването, подлежащо на възстановяване;
- доаргументира се какво е липсата на основание при ВНО;
- доизясняват се границите и влиянията между липсата на основание и изискването за субсидиарност като елементи от ФС на ВНО;
- изясняват се различните хипотези на субектите на реституционната претенция при разместване на имуществени блага между три лица;
- изяснява се изчисляването на дължимото обезщетение по чл. 59 ЗЗД. Тук например е интересна бел. 1304, препращаща към съдебната практика относно изчисляването на обезщетението, като се взема предвид особената функция на имота - музей.

Неизчерпателното изброяване на приносите е резултат от оригинален и до известна степен иновативен подход на докт. Богданова. Извършеното от нея научно изследване съдържа уместни и умело аргументирани предложения *de lege ferenda*.

4. Критични бележки и препоръки

Те в никакъв случай не омаловажават постигнатите от докт. Богданова високи академични резултати.

Що се отнася до гл. Първа и Втора, забелязвам известна кръговост на изложението. Формулирам го като препоръка - когато се изследва определен въпрос, всички негови аспекти е уместно да се разгледат на едно систематично място, а не в различни части от текста. Дали би могла субсидиарността да се изследва на едно систематично място, с цел да се избегнат повторения?

Процесуалните аспекти на изследването за субсидиарността са многобройни, може да образуват една отделна дисертация. Похвално е, че са изследвани с вещина и прецизност. Все пак обаче, материалноправният акцент трябва да се усеща в рамките на цялата работа и от него авторът да не се отклонява. Т.е. би било добре да се намери разумен баланс, синтезиране на казуистиката и препратките към съдебни решения, по възможност и колкото се може повече да се посочат под линия.

Не ми се струва убедително оспорването на тезата за наличие на НО при престиране на стока с качество, по-високо от уговореното или по-високо от установеното в чл. 64 ЗЗД.

Интересно е да се види, в чисто евристичен план, дали реформата от 2016 г. на ФГК (отмяната на липсата на каузата като основание за действителността на договорите) влияе върху разбиранията за липсата на основание при НО и в частност – ВНО. Тук имам предвид не само промяната на термина по ФГК за НО, а промяна в аргументирането на липсата на основание при НО.

Следва да се помисли за оформянето на обща за дисертацията точка с терминологични бележки. Там да се изясни кои термини ще се използват като синоними. Езикът на дисертацията е много богат, термините, които се използват, са на различни езици, различни са и словосъчетанията на един и същ език, обозначаващи едно и също понятие. Така например, за ВНО се използва „версионен иск“, „обогатителен иск“, както и еквивалентът му *actio de in rem verso*. За липсата/наличието на основание; обогатило се лице и др. понятия се използват словосъчетания на различни езици. Въобще, добре е да се внесе терминологична яснота, като с предимство се използват българските термини, с оглед постигане на лекота в разбирането на текста.

При посочване на имена на чуждестранни автори да се установи единен стандарт, ползван в текста на дисертацията. В момента се наблюдават различни подходи на посочване, които понякога са объркващи/неправилни. Например, при

посочването на немските учени Гирке и Ленел на латиница би следвало съюзът *и* да се посочи на немски, а не на английски език, щом съпътства названия от немския език. Това би се избегнало, ако личните имена се посочват на български език, като тук изключвам цитиранията на научни съчинения, за които има друг установен стандарт.

Терминогичната точност на различни езици също трябва да се подобри/уточни – напр. анализът на латинския термин *subsido/-iarius/-ium*, без означения за разликата в езика, продължава с анализ на френския *subsidaire*.

За подобряване на четимостта на дисертацията препоръчвам:

- използването на кратки и прости изречения, вместо дългите сложни съставни, от които четящият по-трудно схваща идеята на автора;

- по-честото оформяне на отделни абзаци в текста, с оглед отграничаване на нова негова смислова единица/авторова идея. Не е приветлив към читателя, нито пък го ориентира добре, текст, в който няма нов абзац в продължение на 2-3-5 страници.

Последните три препоръки са стандартни за научните текстове от началните етапи на изследователската дейност. Те, надявам се, ще бъдат отстранени при една редакционна работа, с оглед издаването на дисертационния труд като монография, в един или два тома, която без съмнение ще обогати нашата правна книжнина.

5. Заключение

Представеният за публична защита дисертационен труд на тема „Искът по чл. 59 ЗЗД“ напълно отговаря на изискванията, уредени в чл. 6, ал. 3 ЗРАСРБ, чл. 27 ППЗРАСРБ и чл. 67 ПУРП.

Давам положителна оценка по смисъла на чл. 10, ал. 1, изр. 2 ЗРАСРБ на защитавания труд, поради което убедено гласувам в подкрепа на предложението ЗА даване на ОНС „доктор“ на автора на дисертацията Ирина Веселинова Богданова по докторската програма „Гражданско и семейно право“; професионално направление 3.6. „Право“.

Пловдив, 27.05.2021 г.

С уважение:

(доц. д-р Ангел Шопов)